O‘ZBEKISTONDA XIZMATLAR EKSPORTI TARKIBINI DIVERSIFIKATSIYALASHNING IQTISODIY IMKONIYATLARI

Fayzullayev Husniddin Najmiddin o‘g‘li
SamISI MAGISTRI

Annotatsiya. *Maqolada O‘zbekiston xizmatlar eksportining tarmoq tarkibi 2022–2025-yillardagi yakuniy va 2025–2026-yillarning yanvar–avgust oylaridagi jamlanma rasmiy qatorlar asosida o‘rganildi. Maqsad transport, safarlar va telekommunikatsiya, kompyuter hamda axborot xizmatlari o‘rtasidagi tarkibiy siljishlarni miqdoran ajratish va diversifikatsiyani baholashga mos institutsional choralarni asoslashdir. Rasmiy qatorlarning joriy AQSH dollaridagi qiymatlari, tarkibiy ulushlar, o‘sishga qo‘shilgan mutlaq hissa va Herfindal–Hirshman konsentratsiya indeksi hisoblandi. Eksport 2022-yildagi 4 456,7 mln dollardan 2025-yilda 10 197,0 mln dollarga yetgan; o‘sishning 57,0 foizi safarlar, 19,7 foizi transport va 14,0 foizi telekommunikatsiya, kompyuter va axborot xizmatlari hissasiga to‘g‘ri kelgan. 2025-yilda safarlar va transport jami eksportning 80,6 foizini tashkil qilgan. Indeks 2022-yildagi taxminan 0,382 dan 2025-yilda 0,351 gacha pasaygan, biroq oraliq yillardagi o‘zgarish bir maromda bo‘lmagan. 2026-yil yanvar–avgust natijalari o‘tgan yilning ayni davriga nisbatan o‘sishni ko‘rsatadi, ammo to‘liq yillik natija sifatida talqin qilinmaydi. Xulosa: eksport hajmidagi tezlashuv bilan tarmoqlar bo‘yicha xavfning tarqalishi bir xil hodisa emas; rivojlanish siyosatida xizmat sifati, yangi bozorlar, ma’lumotlar sifati va eksportchi firmalarning takroriy savdosi birgalikda baholanishi lozim.*

Kalit so‘zlar: *xizmatlar eksporti; diversifikatsiya; transport; safarlar; turizm; AKT xizmatlari; konsentratsiya indeksi; O‘zbekiston.*

Аннотация. *В статье исследуется отраслевая структура экспорта услуг Узбекистана по итоговым официальным данным за 2022–2025 годы и накопленным данным за январь–август 2025 и 2026 годов. Цель состоит в количественном разграничении структурных сдвигов в транспортных услугах, поездках и телекоммуникационных, компьютерных и информационных услугах, а также в обосновании мер по диверсификации. Рассчитаны доли, абсолютный вклад в прирост и индекс концентрации Херфиндаля–Хиршмана. Экспорт услуг вырос с 4 456,7 млн долларов США в 2022 году до 10 197,0 млн в 2025 году. На поездки пришлось 57,0 процента абсолютного прироста, на транспорт — 19,7 процента, на телекоммуникационные, компьютерные и информационные услуги — 14,0*

процента. Доля поездок и транспорта в совокупности составила 80,6 процента в 2025 году. Индекс снизился приблизительно с 0,382 до 0,351, но промежуточная динамика не была монотонной. Данные за восемь месяцев 2026 года сопоставляются только с аналогичным периодом 2025 года. Результаты показывают необходимость различать рост экспортной выручки и снижение структурной уязвимости; предложены показатели для наблюдения за качеством данных, географией рынков и устойчивостью экспортных сделок.

Ключевые слова: *экспорт услуг; диверсификация; транспорт; поездки; туризм; ИКТ услуги; индекс концентрации; Узбекистан.*

Abstract. *This article examines the sectoral composition of Uzbekistan's services exports using official annual data for 2022–2025 and comparable cumulative January–August data for 2025 and 2026. It separates changes in transport, travel, and telecommunications, computer and information services and develops a practical framework for evaluating diversification. Export shares, absolute contributions to growth, and the Herfindahl–Hirschman concentration index are calculated. Services exports rose from USD 4,456.7 million in 2022 to USD 10,197.0 million in 2025. Travel accounted for 57.0 percent of the absolute increase, transport for 19.7 percent, and telecommunications, computer and information services for 14.0 percent. Travel and transport together made up 80.6 percent of exports in 2025. The concentration index declined from approximately 0.382 to 0.351, although the intermediate path was not monotonic. The January–August 2026 observation is compared with the corresponding eight months of 2025 and is not treated as a full year. Export growth and the distribution of sectoral risk should be evaluated separately. The article proposes a monitoring framework covering service quality, new markets, statistical coverage and repeat transactions by exporting firms.*

Keywords: *services exports; diversification; transport; travel; tourism; ICT services; concentration index; Uzbekistan.*

Kirish

Xizmatlar savdosining rivojlanishi milliy iqtisodiyotda tushum manbalarini kengaytirish, bandlik va malakali mehnatga talabni shakllantirish, shuningdek, boshqa tarmoqlarning xalqaro bozordagi imkoniyatlarini qo‘llab-quvvatlash bilan bog‘liq. Transport tovar savdosining xarajatlarini belgilaydi; turizm joylardagi mehmonxona, ovqatlanish va madaniy xizmatlar bilan tutashadi; raqamli xizmatlar esa masofadan yetkazilishi mumkin. Shu sababli xizmatlar eksportining umumiy

summasi bilan birga uning tarkibi, o‘sish manbalari va bir necha yirik faoliyatga bog‘liqligi ham iqtisodiy tahlil predmetidir [3, 6].

O‘zbekistonda 2022–2025-yillar oralig‘ida xizmatlar eksporti joriy AQSH dollarida sezilarli ko‘paydi [1].[23] Bunday o‘sishni tarmoqlar kesimiga ajratmasdan baholash ikki savolni ochiq qoldiradi: yangi tushum qaysi xizmatlar hisobiga paydo bo‘lmoqda va katta hajm eksport tarkibining barqarorroq bo‘lishini anglatadimi? Turizmga oid safarlar daromadi, transport va AKT ko‘rsatkichlari turli xarajatlar, mavsumiylik va yetkazib berish usullariga ega. Ulardagi nominal o‘sish bir xil iqtisodiy natija degani emas.

Tadqiqotning **maqsadi** rasmiy statistikadagi xizmat turlari bo‘yicha 2022–2025-yillardagi tarkibiy o‘zgarishlarni hisoblash, 2026-yilning oxirgi mavjud qisman davrini teng davrli solishtirish va eksport tarkibini diversifikatsiyalash uchun tekshiriladigan ustuvor yo‘nalishlarni belgilashdir. Tadqiqot obyekti O‘zbekistonning xizmatlar eksporti, predmeti uning tarmoqlar bo‘yicha tarkibi va konsentratsiyasi hisoblanadi. Asosiy savol shunday qo‘yiladi: umumiy eksport tez kengaygan sharoitda xizmat turlarining nisbiy salmog‘i qanday o‘zgardi va qaysi ko‘rsatkichlar tarmoqlar iqtisodiyoti siyosati uchun zarur?

Maqolada diversifikatsiya ikki qatlamda tushuniladi: mavjud xizmat turlari ulushining o‘zaro muvozanati va har bir tarmoq ichida sifat, bozor hamda mijozlar doirasining kengayishi. Rasmiy ochiq qatorlar birinchi qatlamni qisman hisoblashga imkon beradi. Ikkinchi qatlam uchun eksportchi korxonalar, yo‘nalishlar va tranzaksiyalar bo‘yicha qo‘shimcha ma’lumot zarur. Shuning uchun quyidagi natijalar tavsifiy tarkibiy tahlil sifatida beriladi; muayyan siyosat chorasi eksportni sababiy ravishda oshirganini isbotlashga urinilmaydi.

Adabiyotlar tahlili

Goswami, Mattoo va Sáezning rivojlanayotgan mamlakatlar xizmat eksportiga bag‘ishlangan tadqiqotlar to‘plami[24] xizmatni xalqaro bozorga olib chiqishda ko‘nikmalar, tartibga solish sifati va bozor bilan bog‘lanishning ahamiyatini alohida tahlil qiladi [5]. Ushbu yondashuv eksportni birgina chegara orqali o‘tuvchi tovar oqimiga tenglashtirmaydi. Uning foydali jihati turli xizmatlar turlicha infratuzilma va inson kapitalini talab qilishini ko‘rsatishidir. Biroq mamlakatlararo umumiy xulosalarni O‘zbekistonning aniq tarkibiy ko‘rsatkichlariga tatbiq etish uchun mahalliy statistik ajratish zarur.

[23] O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Xizmatlar eksporti (xizmatlar turi bo‘yicha, yillik) // SIAT. 1.08.02.0013. URL: https://siat.stat.uz/data/1501/.

[24] Goswami A. G., Mattoo A., Sáez S. (eds.). Exporting Services: A Developing Country Perspective. Washington, DC: World Bank, 2012.

Were va Odongo 2005–2019-yillar bo‘yicha[25] Sahroi Kabirdan janubdagi Afrika mamlakatlari xizmatlar eksportini ochilgan nisbiy ustunlik ko‘rsatkichi yordamida tekshirgan [7]. Mualliflar an’anaviy safarlar va transportdagi mavqeni zamonaviy tijorat xizmatlaridagi raqobatbardoshlik bilan chalkashtirmaslik kerakligini ko‘rsatadilar. Ularning usuli xalqaro taqqoslash uchun muhim, ammo ochilgan nisbiy ustunlikni hisoblashda mos dunyo yoki hamkorlar bo‘yicha bir xil tasnifdagi bazalar talab qilinadi. Mazkur ishda bunday qatorlar birlashtirilmagani uchun O‘zbekiston haqida asossiz RCA qiymati e’lon qilinmaydi.

Gnangnonning 2024-yildagi tadqiqoti[26] 76 rivojlanayotgan mamlakat panelida intellektual mulk huquqlarini himoya qilish bilan xizmatlar eksporti diversifikatsiyasi o‘rtasidagi bog‘lanish turli rivojlanish darajalarida bir xil emasligini aniqlaydi [8]. Bu natija raqamli xizmatlarga oid institutlarni baholashda universal siyosiy retseptdan ehtiyot bo‘lishni talab qiladi. Panelning tarixiy davri va ko‘rsatkichlar miqyosi esa O‘zbekistonning 2022–2026-yillardagi tarmoq ulushlari qanday o‘zgarganini bevosita tushuntirmaydi. Ushbu maqola institutlar haqida sababiy hukm chiqarish o‘rniga tarkibiy kuzatuv va tekshiruv indikatorlarini taklif qiladi.

Jahon savdo tashkilotining xizmatlar savdosi haqidagi hisobotida[27] xizmatlarning ishlab chiqarish va savdo zanjirlariga ulanishi, raqamli texnologiyalar bilan savdo xarajatlarining o‘zgarishi keng muhokama etiladi [6]. UNCTADning 2025-yilgi hisobotida[28] diversifikatsiya, unumdorlik, raqamli ekotizim va malakani birgalikda rivojlantirmasdan xizmatlar o‘sishidan to‘liq tarkibiy samara kutish qiyinligi ta’kidlangan [9]. Bu ikki tashkilotning xulosalari tarmoqlararo bog‘liqlikni izohlaydi, ammo ularning global yoki kam rivojlangan mamlakatlar kesimidagi kuzatuvlari O‘zbekiston uchun o‘lchangan natija o‘rnini bosa olmaydi.

UNCTADning 2026-yil sentabrdagi tahlili[29] xizmatlar savdosini o‘lchash, jumladan tovar eksporti tarkibidagi xizmat qiymatini anglash masalasini yana kun tartibiga qo‘yadi [10]. BMTning MSITS 2010 qo‘llanmasi[30] esa xalqaro xizmatlar savdosining tasnifi va taqdim etish usullarini uyg‘unlashtirishga asos bo‘ladi [4]. Bu manbalar mazkur ishning metodologik chegarasini aniqlaydi: to‘lov balansi toifalari

[25] Were M., Odongo M. Competitiveness and diversification of services exports in sub-Saharan Africa // The World Economy. 2023. Vol. 46, no. 2. P. 363–381. DOI: 10.1111/twec.13367.
[26] Gnangnon S. K. Effects of Intellectual Property Rights Protection on Services Export Diversification in Developing Countries // KDI Journal of Economic Policy. 2024. Vol. 46, no. 1. P. 53–89. DOI: 10.23895/kdijep.2024.46.1.53.
[27] World Trade Organization. World Trade Report 2019: The Future of Services Trade. Geneva: WTO, 2019.
[28] UN Trade and Development. The Least Developed Countries Report 2025: Are Services the New Path to Structural Transformation? Geneva: UNCTAD, 2025. UNCTAD/LDC/2025.
[29] UN Trade and Development. Global Trade Update (September 2026): Services are Reshaping Global Trade, but Least Developed Countries Lag in Digital Exports. Geneva: UNCTAD, 2026. UNCTAD/DITC/INF/2026/8.
[30] United Nations [et al.]. Manual on Statistics of International Trade in Services 2010. New York: United Nations, 2012.

bo‘yicha ko‘rinayotgan eksport tarmoq ichidagi barcha yangi mahsulot, sifat farqi yoki xorijiy filiallardagi faoliyatni to‘liq qamrab olmaydi. Shuningdek, “telekommunikatsiya, kompyuter va axborot xizmatlari”ni butun “raqamli yetkazilgan xizmatlar” bilan teng deb qabul qilish mumkin emas.

Mahalliy rasmiy SIAT qatorlari [1, 2] ushbu ilmiy munozarani O‘zbekiston bo‘yicha tekshirish uchun asos beradi. Adabiyotda xizmatlar eksporti diversifikatsiyasining umumiy omillari yetarli muhokama qilingan bo‘lsa-da, mazkur ishning aniq hissasi oxirgi yakuniy yillar bo‘yicha bir xil toifalardagi ulush, mutlaq o‘sish hissasi va konsentratsiyani hisoblash, so‘ngra qisman 2026-yil ma’lumotini teng davr bilan chegaralangan holda qo‘shishdir. Bu ishlanma nazariy sabablarni empirik tasdiqlash emas, tarmoq siyosati uchun audit qilinadigan boshlang‘ich o‘lchovdir.

Materiallar va usullar

Asosiy ma’lumot manbai Milliy statistika qo‘mitasining SIAT tizimidagi “Xizmatlar eksporti (xizmatlar turi bo‘yicha, yillik)” qatori [1]. Unga ko‘ra birlik mln AQSH dollari, asosiy tarmoq kesimlari transport, safarlar, telekommunikatsiya, kompyuter va axborot xizmatlari, sug‘urta va pensiya, moliyaviy, texnik xizmat ko‘rsatish va ta’mirlash, intellektual mulkdan foydalanish uchun to‘lovlar, shaxsiy va madaniy xizmatlar hamda boshqa xizmatlardir. 2022–2025-yillar to‘liq yil qatorlari o‘zaro taqqoslangan. 2026-yil uchun oylik SIAT qatoridagi avgust yakuniga qadar **jamlangan** qiymatlar faqat 2025-yilning yanvar–avgust qiymatlariga nisbatan qo‘llangan [2].[31]

Statistik qatorlarda turizmga oid “safarlar” tushunchasi eksport hisobotining toifasidir. Unga oid hisoblashda kuzatuv va baholash elementlari mavjudligi ma’lumot manbai izohida qayd etilgan [1]. Transport faqat yo‘lovchi tashish bilan cheklanmaydi. Mazkur ishda manbadagi toifalar nomi saqlandi, ularni korxona faoliyati kodlari yoki umumiy xizmat ko‘rsatish hajmi bilan almashtirmadik. Raqamlar bir o‘nlikka yaxlitlanganligi sababli toifalar yig‘indisi rasmiy jami bilan ayrim yillarda 0,1–0,2 mln dollar farq qilishi mumkin; ulushlar rasmiy umumiy summaga bo‘lindi.

Har bir yildagi *i* toifaning eksport ulushi $s_{it} = x_{it} / X_t$, bunda x_{it} — toifa qiymati, X_t — rasmiy jami eksport. 2022–2025-yillardagi mutlaq o‘sishga hissa $h_i = (x_{i,2025} - x_{i,2022}) / (X_{2025} - X_{2022}) \times 100$ formula orqali hisoblandi. Bu nisbat “qaysi toifa umumiy nominal o‘sishning qancha qismini tashkil qildi?” savoliga javob beradi; qiymat qo‘shilgan ulush, foyda yoki siyosat samarasi emas. Teng davrli o‘sish $g_i = (x_{i,2026}^{M08} / x_{i,2025}^{M08} - 1) \times 100$ ko‘rinishida hisoblandi.

[31] O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Xizmatlar eksporti (xizmatlar turi bo‘yicha, oylik) // SIAT. 1.08.02.0026. URL: https://siat.stat.uz/data/1496/.

Tarmoqlar kesimidagi konsentratsiya $HHI_t = \Sigma_i(s_{it})^2$ tarzida aniqlanadi. Hisobda SIATning jami satridan tashqari to‘qqizta o‘zaro alohida xizmat qatori qatnashdi; “boshqa xizmatlar” qoldiq toifasi alohida toifa sifatida qoldirildi. Indeks 0 bilan 1 oralig‘ida talqin qilinadi: yuqoriroq qiymat ko‘proq bir yoki bir necha yirik toifaga jamlanishni anglatadi. Xizmat turlari juda keng bo‘lgani uchun ularni mayda mahsulotlarga ajratish HHI qiymatini o‘zgartirishi mumkin. Indeks eksport geografiyasi, xaridorlar yoki firmalar kesimidagi konsentratsiyani ko‘rsatmaydi. 1/HHI ko‘rsatkichi teng ulushli toifalarning shartli ekvivalenti sifatida yordamchi talqin uchun qo‘llandi.

Tadqiqot dizayni ochiq statistik qatorlar asosidagi kabinet tahlilidir. To‘rt to‘liq yil kuzatuvi regressiya, sababiy baholash yoki istiqbol prognozi uchun yetarli emas. Narx va hajmni ajratuvchi deflyator, tarmoq ichidagi qo‘shilgan qiymat, eksportchi korxona va manzil mamlakatlari kesimidagi mos baza ishlatilmagan. Shuning uchun joriy dollardagi o‘sish real unumdorlik o‘sishi sifatida talqin etilmaydi.

Natijalar

1-jadval. **Xizmatlar eksportining asosiy toifalari, mln AQSH dollari**

Toifa	2022	2023	2024	2025
Safarlar (turizm)	1 609,8	2 143,1	3 519,0	4 880,3
Transport	2 204,7	2 440,4	2 794,3	3 338,0
Telekommunikatsiya, kompyuter va axborot	305,8	540,4	640,8	1 111,2
Qolgan xizmatlar	336,4	516,5	617,6	867,5
Jami	4 456,7	5 640,4	7 571,7	10 197,0

Manba: SIAT [1]. Qolgan xizmatlar = rasmiy jami minus uch asosiy toifa; hisob muallifniki.

2022–2025-yillarda jami xizmatlar eksporti 5 740,3 mln dollarga yoki taxminan 2,29 baravarga ko‘paygan. 1-jadvalda yirik toifalar ajratilgan; “qolgan xizmatlar” tahliliy guruh bo‘lib, sug‘urta, moliya, ta’mirlash, intellektual mulk, shaxsiy va boshqa xizmatlarni qamraydi. Uning qiymati rasmiy jami va uch yirik toifa o‘rtasidagi farq sifatida hisoblangan. Shu bois jadval yig‘indisi rasmiy jami bilan aynan tenglashadi.

O‘sishning mutlaq manbasi bir tekis taqsimlanmagan. Safarlar 1 609,8 mln dollardan 4 880,3 mln dollarga chiqib, umumiy ko‘payishning 3 270,5 mln dollarini yoki 57,0 foizini berdi. Transport 1 133,3 mln dollarlik qo‘shimcha bilan 19,7 foiz, telekommunikatsiya, kompyuter va axborot xizmatlari 805,4 mln dollar bilan 14,0 foiz hissa qo‘shdi. Qolgan toifalar birga 531,1 mln dollar yoki 9,3 foizni tashkil

qiladi. Demak, AKT xizmatlaridagi yuqori nisbiy sur'at umumiy o'sishning eng katta mutlaq manbasi bo'lganini anglatmaydi: bazaviy hajm ham natijani belgilaydi.

2-jadval. **Eksport tarkibi va konsentratsiyasining dinamikasi**

Yil	Safarlar (%)	Transport (%)	AKT (%)	Ikki yirik toifa (%)	HHI
2022	36,1	49,5	6,9	85,6	0,382
2023	38,0	43,3	9,6	81,3	0,344
2024	46,5	36,9	8,5	83,4	0,363
2025	47,9	32,7	10,9	80,6	0,351

Manba: SIAT [1]; ulushlar va HHI muallif tomonidan rasmiy jami eksportga nisbatan hisoblangan. AKT — telekommunikatsiya, kompyuter va axborot xizmatlari.

2-jadval ikkita alohida holatni ko'rsatadi. Birinchidan, transport ulushi 2022-yildagi 49,5 foizdan 2025-yilda 32,7 foizga tushdi, safarlar ulushi esa 36,1 foizdan 47,9 foizga ko'tarildi. AKT toifasi ulushi 6,9 foizdan 10,9 foizga kengaydi. Ikkinchidan, ikki yirik toifa — safarlar va transport — 2025-yilda ham jami eksportning 80,6 foizini qamrab olgan. Shunday ekan, ko'rinadigan yangi tarkibiy bo'lakning o'sishi hozircha yuqori jamlanishni bartaraf etmagan.

HHI 2022-yilda taxminan 0,382, 2023-yilda 0,344, 2024-yilda 0,363 va 2025-yilda 0,351 bo'ldi. Boshlang'ich va oxirgi yillar oralig'ida indeksning 0,031 punktga kamayishi keng toifalar doirasida nisbiy yumshashni anglatadi. Lekin 2024-yildagi ko'tarilish kamayishning uzluksiz trend emasligini ko'rsatadi. 2025-yil uchun 1/HHI taxminan 2,85; u 9 ta teng quvvatli eksport tarmog'i mavjud degani emas, balki haqiqiy notekis tarkibning konsentratsiya bo'yicha shartli ekvivalentidir.

3-jadval. Teng davrli qisman kuzatuv, yanvar–avgust, mln AQSH dollari

Ko'rsatkich	2025	2026	O'sish, %
Jami xizmatlar eksporti	6 386,5	8 542,9	33,8
Safarlar	3 121,1	4 677,8	49,9
Transport	2 188,0	2 604,1	19,0
AKT xizmatlari	638,0	716,4	12,3

Manba: SIAT [2]. AKT — telekommunikatsiya, kompyuter va axborot xizmatlari. Davr: yanvar–avgust.

2026-yilning yanvar–avgustidagi jami 8 542,9 mln dollar o'tgan yilning ayni davridagi 6 386,5 mln dollarga nisbatan 33,8 foiz yuqori [2]. Safarlar 49,9 foiz, transport 19,0 foiz, AKT toifasi 12,3 foiz o'sdi. Mazkur sakkiz oylik qatorlar

kumulyativdir; avgustning o‘zidagi oylik tushum emas. 2026-yil sakkiz oyi 2025-yil to‘liq yillik 10 197,0 mln dollar bilan “yillik o‘sish” hisoblash uchun qo‘llanmaydi. Safarlar ulushi 2026-yil yanvar–avgust jami eksportining 54,8 foiziga teng bo‘lib, bu ayni davrda o‘sish yana shu yo‘nalishga kuchli bog‘liqligini bildiradi.

Rasmiy qatorning yangilanish va metodologik tavsifida 2025-yil yakuniy yillik ma’lumot, oylik qator esa 2026-yil avgustigacha e’lon qilingan [1, 2]. Ikkala qatorni bitta grafikda uzluksiz yil sifatida davom ettirish davrlar tengsizligi tufayli noto‘g‘ri tasavvur uyg‘otadi. Natijalarning ushbu ajratilishi ma’lumotlar e’lon qilinishi tezligi bilan ilmiy xulosaning taqqoslanish talabini muvofiqlashtiradi.

Muhokama

Olingan hisoblar xizmatlar eksportining hajmi va tarkibi turli sur’atda o‘zgarishini ko‘rsatadi. 2022-yilda transport yetakchi, 2024–2025-yillarda safarlar eng katta toifa bo‘lgan. Xizmatlar tarmog‘ida bunday siljish mahalliy bandlik, hududiy infratuzilma va valyuta tushumiga turlicha tarqalishi mumkin, biroq mavjud agregat ma’lumotlar bu ta’sirlarning miqdorini hisoblashga imkon bermaydi. Shu bois turizm daromadining o‘sishini avtomatik ravishda yuqori unumdorlikka, transport ulushining kamayishini esa tarmoqda mutlaq pasayishga tenglashtirmaymiz: transportning eksport qiymati to‘rt yil ichida 2 204,7 mln dollardan 3 338,0 mln dollarga oshgan.

Konsentratsiya indeksining ehtiyotkor talqini zarur. 2022 va 2025-yillar kesimida HHI pastroq chiqqani tarmoq ulushlari keng toifalar darajasida muvozanatlashganini bildiradi. Ammo 2023-yildan 2024-yilga indeks qayta ko‘tarildi, 2026-yil qisman davrida safarlar salmog‘i yanada baland. Demak, bitta boshlang‘ich va bitta yakuniy nuqtadan “eksport xavfi hal qilindi” degan xulosa chiqmaydi. Mamlakatlar, buyurtmachilar va bitta mavsumga bog‘liqlik mazkur indeksdan tashqarida qoladi. Were va Odongo an’anaviy tarmoqlardagi ustunlik zamonaviy xizmatlar raqobatbardoshligini kafolatlamasligini ko‘rsatganlari [7] bu farqni izohlashga yordam beradi.

Turizm va transportga tegishli investitsiya qarorlari eksportning **yalpi** miqdori bilan cheklanmasligi kerak. Safarlar bo‘yicha eksportning o‘zi mehmon tunashi, bir tashrifga xarajat, mahalliy yetkazib beruvchining ulushi yoki mavsumlar kesimidagi taqsimotni bermaydi. Transport bo‘yicha daromad esa marshrut, tashish turi, tranzit va mahalliy qo‘shilgan qiymatga ajratilmaguncha unumdorlik haqida to‘liq xulosa bermaydi. Tarmoqlarni taqqoslashda xarajat va xizmat sifati ko‘rsatkichlarini qo‘shish talab etiladi. Bu maqolada bunday ma’lumot bo‘lmagani uchun “eng foydali tarmoq” reytingi tuzilmagan.

AKT toifasi bo‘yicha 2022–2025-yillardagi 805,4 mln dollarlik o‘sish nisbatan tez kengayishni ko‘rsatadi. Raqamli yetkaziladigan xizmatlar potentsiali ancha

keng, lekin rasmiy “telekommunikatsiya, kompyuter va axborot xizmatlari” satri boshqa biznes xizmatlarining raqamli kanal orqali sotilgan qismi bilan bir xil emas [4]. Shu farq siyosatni baholashda muhim: AKT ulushini “butun raqamli eksport” deb e’lon qilish o‘sish tarkibini noto‘g‘ri ko‘rsatishi mumkin. UNCTADning ma’lumot sifati haqidagi so‘nggi yondashuvi [10] firmalar darajasidagi manba va yetkazish usullarini muvofiqlashtirish zarurligini kuchaytiradi.

Tarmoqlar siyosati uchun birinchi amaliy yo‘nalish — **ma’lumotlarni biriktirish**. Eksport hisoboti xizmat turi, manzil mamlakati, yetkazish usuli va eksportchi korxona identifikatori bo‘yicha anonimlashtirilgan holda uyg‘un qatorga aylansa, yangi bozorlarga kirish va mavjud mijoz bilan takroriy savdo farqlanadi. Turizmda tashrifchilar soni va sarfi, transportda tashish hajmi va birlik daromadi, AKTda eksportchi firma va shartnomalar soni bir xil “eksport summasi”ning ichki manbalarini ochadi. Taklif etilayotgan ko‘rsatkichlar hozirgi SIAT qatoridan tayyor holda olinmaydi; statistik ishlab chiqish vazifasidir.

Ikkinchi yo‘nalish — **sifat va raqobat muhitini tarmoq bo‘yicha ajratish**. Turizmda xizmat ko‘rsatish standartlari, ko‘p mavsumli mahsulot va hududlararo marshrutlar; transportda chegaradan o‘tish va logistika jarayonlarining vaqt xarajati; AKTda xalqaro standart, til, malaka va shartnoma bajarish ishonchliligi asosiy tekshiruv obyektlari bo‘lishi mumkin. Bu mexanizmlar nazariy jihatdan eksport xarajatlarini kamaytirishi yoki xizmatning qiymatini oshirishi ehtimoli bor [5, 6]. Ammo har birining O‘zbekistondagi amaldagi ta’sirini alohida tajriba yoki firma darajasidagi panel bilan o‘lchash lozim.

Uchinchi yo‘nalish — **diversifikatsiyani bir ko‘rsatkichga bog‘lamaslik**. HHI bilan birga yangi xizmat mahsuloti ulushi, asosiy uchta tashqi bozor ulushi, eksport qiluvchi firmalarning ikki yil ketma-ket bozorda qolish darajasi va mahsulot birligiga daromad kuzatilsa, hajm bilan barqarorlik farqlanadi. Yetakchi toifalarni sun’iy ravishda kichraytirish maqsad emas; boshqa toifalarning raqobatbardosh o‘sishini yaratish va mavjud katta toifalar ichidagi bozor xavfini taqsimlash maqsadga muvofiq. Ushbu indikatorlar uchun zarur mikroma’lumot yig‘ilmaguncha belgilangan sonli nishonlar empirik asoslangan natija sifatida ko‘rsatilmaydi.

Tahlilning chegaralari to‘rtta. Birinchisi, joriy dollardagi eksport qiymatiga narx, kurs va hisob metodikasidagi o‘zgarishlar ta’sir qilishi mumkin. Ikkinchisi, xizmatlar savdosining rasmiy tasnifi tarmoq ichidagi farqlarni yopadi; ayniqsa “boshqa xizmatlar” geterogendir. Uchinchisi, bir necha yillik vaqt qatori tashqi zarbalar yoki institutsional choralar ta’sirini ajratish uchun yetarli emas. To‘rtinchisi, 2026-yil avgustigacha bo‘lgan jamlanma qator keyingi yangilanishlarga ochiq. Keyingi ilmiy ishda eksportchi firma darajasidagi panel,

hamkor mamlakat va yetkazish usuli kesimlari yordamida bozor diversifikatsiyasi hamda unumdorlik o‘rtasidagi bog‘lanish tekshirilishi mumkin.

Xulosa

2022–2025-yillarda O‘zbekiston xizmatlar eksporti 4 456,7 mln dollardan 10 197,0 mln dollarga ko‘paydi. Mutlaq o‘sishning yarmidan ko‘prog‘i safarlar hissasiga to‘g‘ri keldi; transport va telekommunikatsiya, kompyuter hamda axborot xizmatlari ham sezilarli hissa qo‘shdi. 2025-yilda safarlar va transportning birgalikdagi 80,6 foizlik ulushi eksport tarkibi ikki yirik yo‘nalishga yuqori darajada tayanganini ko‘rsatadi. HHI 2022-yildagi 0,382 dan 2025-yildagi 0,351 gacha pasaygan bo‘lsa-da, uning yillar oralig‘idagi harakati bir maromda bo‘lmagan.

2026-yil yanvar–avgustida eksport o‘tgan yilning teng davriga nisbatan 33,8 foiz ko‘p bo‘ldi. Bu qisman davr to‘liq yil o‘rnini bosmaydi; kelajakdagi yil yakuni oldindan hisoblanmagan. Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti nuqtayi nazaridan ustuvor vazifa yalpi valyuta tushumini sanoq sifatida oshirish bilan cheklanmay, turizm, transport va AKT xizmatlarida sifat, yangi manzil bozorlar, takroriy eksport bitimlari va mahalliy qo‘shilgan qiymatni birga kuzatishdir. Maqolaning taklifi shu indikatorlarni rasmiy xizmat toifalari bilan bog‘lagan monitoring tizimini ishlab chiqishdan iborat; uning iqtisodiy samarasini keyingi mikroma’lumotli tadqiqot tekshirishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Xizmatlar eksporti (xizmatlar turi bo‘yicha, yillik) : 1.08.02.0013-kodli statistik qator [Elektron resurs] // SIAT. – Yangilangan: 15.07.2026. – URL: https://siat.stat.uz/data/1501/.

2. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Xizmatlar eksporti (xizmatlar turi bo‘yicha, oylik) : 1.08.02.0026-kodli statistik qator [Elektron resurs] // SIAT. – Yangilangan: 26.09.2026. – URL: https://siat.stat.uz/data/1496/.

3. World Trade Organization. Trade in Services for Development initiative [Elektron resurs]. – Geneva : WTO. – URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/ts4d_e/ts4d_origin_e.htm.

4. United Nations; Eurostat; International Monetary Fund [et al.]. Manual on Statistics of International Trade in Services 2010. – New York : United Nations, 2012. – URL: https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesm/seriesm_86rev1e.pdf.

5. Goswami A. G., Mattoo A., Sáez S. (eds.). Exporting Services: A Developing Country Perspective. – Washington, DC : World Bank, 2012. – URL: https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/6ec39b03-f7bf-5f80-b5f1-e643a52878c0/content.

6. World Trade Organization. World Trade Report 2019: The Future of Services Trade. – Geneva : WTO, 2019. – URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/00_wtr19_e.pdf.

7. Were M., Odongo M. Competitiveness and diversification of services exports in sub-Saharan Africa // The World Economy. – 2023. – Vol. 46, no. 2. – P. 363–381. – DOI: 10.1111/twec.13367.

8. Gnangnon S. K. Effects of Intellectual Property Rights Protection on Services Export Diversification in Developing Countries // KDI Journal of Economic Policy. – 2024. – Vol. 46, no. 1. – P. 53–89. – DOI: 10.23895/kdijep.2024.46.1.53.

9. UN Trade and Development. The Least Developed Countries Report 2025: Are Services the New Path to Structural Transformation? – Geneva : UNCTAD, 2025. – UNCTAD/LDC/2025. – URL: https://unctad.org/system/files/official-document/ldc2025_en.pdf.

10. UN Trade and Development. Global Trade Update (September 2026): Services are Reshaping Global Trade, but Least Developed Countries Lag in Digital Exports [Elektron resurs]. – Geneva : UNCTAD, 2026. – UNCTAD/DITC/INF/2026/8. – URL: https://unctad.org/publication/global-trade-update-september-2026-services-are-reshaping-global-trade.